

ARTUR DARIUSZ KUBACKI

Odpowiedzialność zawodowa tłumaczy przysięgłych

Abstract (Professional Liability of Sworn Translators and Interpreters). The paper aims to discuss the development of the professional responsibility of sworn translators in Poland. At the outset the author discusses the general policy of the Committee on the Professional Responsibility of Sworn Translators (KOZ) at the Ministry of Justice (legal framework, procedures, kinds of punishments and rulings, defense opportunities, responsibilities of committee members). He then goes on to investigate the question of professional responsibility from the translator's and interpreter's perspective. The second part of the paper is an overview of the cases which have so far been considered at the hearings in front of the disciplinary committee. Finally, the paper discusses changes postulated by Polish legislators involving the professional responsibility of sworn translators as well as a set of guidelines designed to prevent translators from making mistakes which might be penalized by the KOZ.

Abstrakt. Celem artykułu jest omówienie rozwoju odpowiedzialności zawodowej tłumaczy przysięgłych w Polsce. Na początku przedstawione zostaną zasady działania Komisji Odpowiedzialności Zawodowej Tłumaczy Przysięgłych (KOZ) w Ministerstwie Sprawiedliwości (ramy prawne, procedura postępowania, rodzaje wydawanych kar i orzeczeń, możliwości obrony, zadania członków Komisji). Następnie rozważymy kwestię odpowiedzialności zawodowej z perspektywy tłumacza. Natomiast w drugiej części wystąpienia omówione zostaną przypadki, które były dotychczas rozpoznawane na rozprawach prowadzonych przed komisją dyscyplinarną. Na koniec przedstawimy proponowane przez polskiego ustawodawcę zmiany legislacyjne w zakresie odpowiedzialności zawodowej tłumaczy przysięgłych oraz zbiór wytycznych mających chronić tłumaczy przed popełnieniem błędów mogących skutkować ukaraniem przez KOZ.

1. Wprowadzenie

Celem referatu jest omówienie zasad odpowiedzialności zawodowej tłumaczy przysięgłych w Polsce w świetle obecnie obowiązujących przepisów prawnych, tj. ustawy z dnia 25 listopada 2004 r. o zawodzie tłumacza przysięgłego (DzU nr 273, poz. 2702 z późn. zm.) oraz przepisów wykonawczych. W pierwszej części referatu

nakreśliły rys historyczny rozwoju odpowiedzialności zawodowej tłumacza przysięgłego, a potem zdefiniujemy pojęcie „odpowiedzialność zawodowa tłumacza przysięgłego”. Następnie przedstawimy zasady działania Komisji Odpowiedzialności Zawodowej Tłumaczy Przysięgłych (KOZ) w Ministerstwie Sprawiedliwości, a w szczególności ramy prawne, procedurę postępowania, rodzaje wydawanych przez KOZ kar i orzeczeń, możliwości obrony oraz zadania członków Komisji, w tym członków będących czynnymi tłumaczami przysięgłymi. Natomiast w drugiej części wystąpienia omówimy przypadki, które były dotychczas rozpoznawane na rozprawach prowadzonych przed komisją dyscyplinarną. W tym celu zaprezentujemy dane statystyczne dotyczące liczby i rodzaju spraw, jakie wpłynęły do KOZ. Na koniec przedstawimy proponowane przez polskiego ustawodawcę zmiany prawne w zakresie odpowiedzialności zawodowej, a także sformułujemy zalecenia mające chronić tłumaczy przysięgłych przed popełnieniem błędów mogących skutkować ukaraniem przez KOZ.

2. Odpowiedzialność zawodowa – spojrzenie wstecz

Uregulowanej prawnie odpowiedzialności zawodowej podlega wiele grup zawodowych, szczególnie osoby wykonujące tzw. wolny zawód (np. lekarz, architekt, księgowy, doradca podatkowy) lub zawód zaufania publicznego (notariusz, adwokat, radca prawny, syndyk, biegły sądowy)¹. Zgodnie z nieobowiązującym już rozporządzeniem ministra sprawiedliwości z dnia 8 czerwca 1987 r. w sprawie biegłych sądowych i tłumaczy przysięgłych (DzU nr 18, poz. 112 z późn. zm.) tłumacze przysięgli byli ustanawiani przede wszystkim na potrzeby organów wymiaru sprawiedliwości i organów ścigania. Byli – krótko mówiąc – pomocnikami procesowymi. Ich rola sprowadzała się do pomocy w przesłuchaniu podejrzanych, obwinionych lub oskarżonych oraz świadków, a także do sporządzania tłumaczeń dokumentów z języka obcego i na język obcy. Kontrolę nad działalnością tłumaczy przysięgłych sprawowały sądy okręgowe (wcześniej wojewódzkie), przy których zostali ustanowieni tłumacze przysięgli, a które były właściwe ze względu na ich stałe miejsce zamieszkania. Prezes sądu okręgowego lub wyznaczony przez niego pracownik sądowy (zasadniczo byli to prezesi sądów rejonowych podlegających pod obszar właściwości danego sądu okręgowego ustanawiającego tłumacza przysięgłego) przeprowadzali raz w roku kontrolę działalności tłumaczy, czyniąc odpowiednią wzmiankę w prowadzonych przez nich repertoriach. Ich zadaniem była kontrola w zakresie prawidłowości i rzetelności

¹ Trybunał Konstytucyjny wyjaśniał, że „zawód zaufania publicznego” to zawód polegający na obłudze osobistych potrzeb ludzkich, wiążący się z przyjmowaniem informacji dotyczących życia osobistego i zorganizowany w sposób uzasadniający przekonanie społeczne o właściwym dla interesów jednostki wykorzystywaniu tych informacji przez świadczących usługi. Wykonywanie zawodu zaufania publicznego określane jest dodatkowo normami etyki zawodowej, szczególną treścią ślubowania, tradycją korporacji zawodowej czy szczególnym charakterem wykształcenia wyższego i uzyskanej specjalizacji (zob. wyrok TK z 7 maja 2002 r., SK 20/00, OTK ZU nr 3A/2002, poz. 29).

prowadzenia repertoriów oraz pobierania wynagrodzenia określonego w obowiązujących przepisach. Ponadto mieli zagwarantowane przez rozporządzenie prawo do sprawdzania jakości tłumaczeń za pośrednictwem znawców danego języka, wglądu do akt i ksiąg tłumacza, a także żądania wyjaśnień od tłumacza w sprawach pełnionej przez niego funkcji. Jedyną restrykcją, z jaką tłumacze musieli się wtedy liczyć, było zwolnienie ich z pełnionej funkcji przez prezesa sądu okręgowego z ważnych powodów, do których w szczególności zaliczano nienależyte wykonanie czynności przez tłumacza przysięgłego.

Jednakże szybko okazało się, że tłumacze przysięgli otrzymują więcej zleceń od klientów indywidualnych i firm niż od sądu, prokuratora czy policji. Ze statystyki przeprowadzonej w 2004 r. wynika, iż tłumaczenia na rzecz instytucji wymiaru sprawiedliwości stanowiły zaledwie 10% wszystkich zleceń realizowanych przez tłumaczy przysięgłych. Pozostałą pracę wykonywali na rzecz innych podmiotów (klientów indywidualnych i instytucjonalnych). Stąd pojawiła się potrzeba uregulowania zawodu, a nie **funkcji** tłumacza przysięgłego w randze ustawy opierającej się na założeniu, że zawód ten jest nie tylko zawodem wolnym, ale przede wszystkim zawodem zaufania publicznego wykonywanym na rzecz całego społeczeństwa. Pociągnęło to za sobą wprowadzenie do ustawy odpowiedzialności zawodowej, która charakteryzuje prawie wszystkie zawody zaufania publicznego. Odpowiedzialność ta zachodziłaby wtedy, gdyby tłumacz przysięgły nie wypełniał zadań nałożonych na niego z mocy ustawy albo wykonywał te zadania nienależycie lub nierzetelnie.

Jak należy zdefiniować odpowiedzialność zawodową tłumaczy przysięgłych? Udzielając odpowiedzi na to pytanie, możemy posłużyć się definicją przedstawioną na stronach internetowych firmy Corporate Services, Business & Legal Translation, której portal w całości poświęcony jest problematyce tłumaczenia specjalistycznego (w tym poświadczonego). Odpowiedzialność zawodowa tłumaczy przysięgłych została tam zdefiniowana jako „konsekwencje prawne, jakie może ponieść tłumacz przysięgły za niestosowanie się do wymagań ustawy o zawodzie tłumacza przysięgłego”. Odpowiedzialność zawodowa to nic innego jak odpowiedzialność dyscyplinarna, którą w odniesieniu do pewnej grupy zawodowej zazwyczaj wymierza komisja dyscyplinarna. Nie należy jej mylić z odpowiedzialnością cywilną za produkt (tłumaczenie), której podlegają tłumacze (nie tylko przysięgli) na gruncie przepisów prawa cywilnego zarówno w Polsce, jak i w innych krajach Unii Europejskiej (np. odpowiedzialności cywilnej w Niemczech dotyczą m.in. artykuły U. Dauma, 2001, oraz P.A. Schmitta, 1997).

3. Odpowiedzialność zawodowa z perspektywy prawnej

Obowiązujące obecnie rozwiązania prawne wyznaczające zasady odpowiedzialności zawodowej tłumaczy przysięgłych pomieszczone zostały w rozdziale czwartym (a ściślej ujmując, w jego dziewięciu artykułach) ustawy z dnia 25 listopada 2004 r. o zawodzie tłumacza przysięgłego (DzU nr 273, poz. 2702 z późn. zm.). Zgodnie

z cytowaną ustawą powołano do życia nową instytucję prawną, jaką jest odpowiedzialność zawodowa tłumaczy przysięgłych (art. 21 ust. 1).

Tłumacze przysięgli podlegają odpowiedzialności zawodowej, po pierwsze, za niewypełnienie zadań bądź obowiązków ustawowych, wynikających z art. 8 ust. 2, art. 14, 15, 17 ust. 1, art. 18 ust. 2 oraz art. 19 ww. ustawy. Chodzi tutaj głównie o wykonywanie powierzonych zadań ze szczególną starannością i bezstronnością zgodnie z zasadami wynikającymi z przepisów prawa (art. 14 pkt 1), zachowanie w tajemnicy faktów i okoliczności, z którymi zapoznali się w związku z wykonywanym tłumaczeniem (art. 14 pkt 2), oraz obowiązek doskonalenia kwalifikacji zawodowych (art. 14 pkt 3). Oprócz tego przesłanką odpowiedzialności jest niewykonanie tłumaczenia w postępowaniu prowadzonym na podstawie ustawy, na żądanie sądu, prokuratora, policji oraz organów administracji publicznej bez szczególnie ważnej przyczyny uzasadniającej odmowę (art. 15), brak prowadzenia repertorium (art. 17 ust. 1) oraz uchybienie obowiązkowi umieszczania na wszystkich poświadczonych tłumaczeniach odpowiedniej adnotacji, numeru z repertorium oraz informacji o pochodzeniu pierwotnego tekstu (oryginał, tłumaczenie, odpis) (art. 18 ust. 2). Ponadto obowiązkiem tłumacza jest zgłoszenie ministrowi sprawiedliwości zmian danych objętych wpisem na listę w terminie 30 dni od daty powstania okoliczności uzasadniającej zgłoszenie zmiany (art. 8 ust. 2). Dodatkowo tłumacz przysięgły, który uzyskał uprawnienia do wykonywania zawodu, jest ustawowo zobligowany do złożenia wzoru podpisu oraz odcisku pieczęci ministrowi sprawiedliwości, ministrowi właściwemu do spraw zagranicznych oraz wojewodzie właściwemu ze względu na miejsce zamieszkania tłumacza (art. 19). Oprócz niewypełnienia wymienionych ustawowych zadań (obowiązków) drugą przesłanką odpowiedzialności zawodowej tłumaczy przysięgłych jest także nienależyte i nierzetelne wykonywanie tłumaczeń, o czym stanowi art. 21 ust. 1 zd. 2 ustawy.

Z tytułu odpowiedzialności zawodowej można orzec wobec tłumacza przysięgłego następujące kary (art. 21 ust. 2):

- upomnienie;
- naganę;
- zawieszenie prawa wykonywania zawodu tłumacza przysięgłego na okres od 3 miesięcy do 1 roku;
- pozbawienie tłumacza przysięgłego prawa wykonywania zawodu, z możliwością ubiegania się o jego ponowne nadanie nie wcześniej niż po upływie 2 lat od pozbawienia i po ponownym złożeniu egzaminu na tłumacza przysięgłego.

Jak wynika z przepisu art. 21 ust. 1 ustawy, mamy do czynienia z zamkniętym katalogiem kar, które można nałożyć na tłumacza przysięgłego z tytułu odpowiedzialności zawodowej.

Organem władnym do prowadzenia postępowania w sprawie odpowiedzialności zawodowej tłumacza przysięgłego jest Komisja Odpowiedzialności Zawodowej Tłumaczy Przysięgłych przy Ministrze Sprawiedliwości (KOZ). Natomiast jedynymi podmiotami uprawnionymi do wystąpienia z wnioskiem o wszczęcie postępowania

nia wobec tłumacza przez KOZ są wojewoda oraz minister sprawiedliwości (art. 24 ust. 2). Oprócz przypadków działania tych organów z własnej inicjatywy mogą one także żądać wszczęcia postępowania w sprawie odpowiedzialności zawodowej na skutek prośby skierowanej w tym zakresie przez podmioty zlecające sporządzenie tłumaczeń (klientów indywidualnych i instytucjonalnych).

Minister sprawiedliwości (art. 29 ust. 1) powołuje członków KOZ na czas nieokreślony w drodze zarządzenia. W każdej chwili może on odwołać członka KOZ ze sprawowanej przez niego funkcji. Komisja składa się z 9 członków, z których:

- 4 osoby wskazuje minister sprawiedliwości,
- 4 osoby wskazują organizacje zrzeszające tłumaczy (stowarzyszenia tłumaczy TEPIS oraz STP reprezentują po 2 osoby),
- 1 osobę wskazuje minister właściwy do spraw pracy.

Komisja Odpowiedzialności Zawodowej została powołana 1 września 2005 r. zarządzeniem ministra sprawiedliwości z dnia 31.08.2005 r. w sprawie powołania KOZ tłumaczy przysięgłych (DzU Min. Spr. nr 5, poz. 21)². Jej skład (5 prawników i 4 filologów) gwarantuje wysoki poziom kompetencji merytorycznych podczas rozpatrywania spraw i wydawania orzeczeń, gdyż umożliwia powiązanie wiedzy prawniczej z wiedzą językoznawczą. Oba rodzaje wiedzy są niezbędne do stwierdzenia, czy tłumaczenie wykonano z należyłą starannością i czy jego jakość odpowiada wymaganom stawianym tłumaczeniom poświadczonym.

Komisja prowadzi postępowania na podstawie ustawy o zawodzie tłumacza przysięgłego, a w wypadku braku uregulowań ustawowych w oparciu o odpowiednie przepisy ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (DzU nr 89, poz. 555 z późn. zm.) dotyczące postępowania uproszczonego.

Tłumacz przysięgły, wobec którego wszczęto postępowanie, może ustanowić obrońcę spośród tłumaczy przysięgłych, adwokatów lub radców prawnych (art. 24 ust. 4). Nie musi on brać udziału w postępowaniu dotyczącym odpowiedzialności tłumacza. Należy zaznaczyć, że jego nieusprawiedliwione niestawiennictwo nie wstrzymuje postępowania (art. 24 ust. 3), a wstrzymuje postępowanie jedynie nieobecność usprawiedliwiona.

Ustawa zawiera także zamknięty katalog rodzajów orzeczeń, jakie może wydać KOZ (art. 25 ust. 1). Po przeprowadzeniu postępowania KOZ uniewinnia tłumacza przysięgłego od zarzutu, orzeka wobec niego karę lub umarza postępowanie. Instancją odwoławczą od orzeczeń KOZ jest sąd apelacyjny właściwy ze względu na miejsce zamieszkania tłumacza przysięgłego (art. 26 ust. 1).

Orzeczoną karę wobec tłumacza przysięgłego odnotowuje się w jego wpisie na liście (art. 21 ust. 3). Należy przy tym podkreślić, że informacja o nałożeniu kary nie jest podawana do publicznej wiadomości (art. 9 ust. 3 i art. 10). Kara orzeczona z tytułu

² Na marginesie należy dodać, że członkowie KOZ co dwa lata biorą udział w specjalistycznym szkoleniu organizowanym przez Ministerstwo Sprawiedliwości. Celem szkoleń jest wymiana doświadczeń pomiędzy prawnikami (prokuratorami) a językoznawcami (tłumaczami) zasiadającymi w Komisji.

odpowiedzialności zawodowej tłumacza przysięgłego ulega zatarciu z mocy prawa, jeżeli od daty uprawomocnienia orzeczenia o karze upłynęły:

- 2 lata – w wypadku kar upomnienia i nagany,
- 3 lata – w wypadku cięższych kar, tj. zawieszenia prawa wykonywania zawodu tłumacza przysięgłego na okres od 3 miesięcy do 1 roku lub pozbawienia go tego prawa (art. 23 ust. 1).

Zatarcie ukarania skutkuje całkowitym wymazaniem kary oraz usunięciem wpisu o karze z listy tłumaczy przysięgłych (art. 23 ust. 2).

Ponadto należy podkreślić, że nie sądy okręgowe, lecz wojewodowie sprawują obecnie kontrolę nad działalnością tłumaczy przysięgłych (art. 20). W ich gestii leży kontrola prawidłowości i rzetelności prowadzonych przez tłumaczy repertoriów oraz wysokości pobieranych stawek wynagrodzenia za czynności tłumacza przysięgłego wykonane na rzecz sądu, prokuratora, policji oraz organów administracji publicznej. Stawki wynagrodzenia za czynności tłumacza przysięgłego wykonane na rzecz innych zleceńodawców są regulowane przez rynek i nie podlegają kontroli wojewody. W ramach sprawowanej kontroli wojewoda może żądać okazania przez tłumacza przysięgłego repertorium, a także udzielenia przez niego wyjaśnień w formie pisemnej lub ustnej, dotyczących wykonywanych czynności, w tym informacji zawartych w repertorium. Jeżeli wojewoda podczas kontroli stwierdzi, iż tłumacz przysięgły nie wykonywał czynności przez okres dłuższy niż 3 lata, informuje on o tym fakcie ministra sprawiedliwości, który na mocy decyzji może zawiesić tłumacza przysięgłego na okres 5 lat (art. 11 ust. 1). Natomiast skreślenie tłumacza przysięgłego z listy następuje na skutek śmierci tłumacza, wniosku samego zainteresowanego, prawomocnego orzeczenia kary pozbawienia prawa wykonywania zawodu tłumacza przysięgłego lub niespełnienia wymogów, o których mowa w art. 2 ust. 1 pkt 1, 3, 4. Są nimi: posiadanie obywatelstwa polskiego lub jednego z państw członkowskich UE albo państw członkowskich EFTA, pełna zdolność do czynności prawnych oraz niekaralność za przestępstwo umyślne, przestępstwo skarbowe lub za nieumyślne przestępstwo przeciwko bezpieczeństwu obrotu gospodarczego (art. 12).

4. Odpowiedzialność zawodowa z perspektywy tłumaczy

Jak słusznie stwierdza Pieńkos (2003: 390–391), nie istnieją uniwersalne i ściśle granice swobody tłumacza i zakresu odpowiedzialności wobec wszystkich rodzajów przekładów. Jednak w wypadku oceny przekładu specjalistycznego *ściskość* i *wierność* jako kryterium mają zasadnicze znaczenie. Celem takiego przekładu – jak wielokrotnie podkreśla ten wybitny polski jurslingwista – jest maksymalne zbliżenie się do oryginału.

Dotychczas ustawodawca nie ustalił, w jaki sposób należy oceniać jakość oraz stronę formalną sporządzonych tłumaczeń poświadczonych. Wyznacznikiem umiejętności tłumaczenia jest egzamin na tłumacza przysięgłego. Jego celem jest stwier-

dzenie, czy jakość tłumaczeń wykonanych przez kandydata na tłumacza przysięgłego odpowiada pod względem **translacyjnym** oraz **formalnym** wymaganiom stawianym tłumaczeniom poświadczonym i sądowym i czy w związku z tym kandydatowi można wystawić ocenę pozytywną, uprawniającą do wpisania go na listę tłumaczy przysięgłych prowadzoną przez ministra sprawiedliwości. Ustawodawca zadbał jedynie o sformułowanie egzaminacyjnych kryteriów oceny tłumaczenia pisemnego i ustnego, które mogą stanowić przesłankę oceny tłumaczeń poświadczonych sporządzanych przez wpisanych na listę tłumaczy przysięgłych. W części pisemnej i ustnej egzaminu zespół egzaminacyjny ustala jego wynik osobno dla każdego z 4 tekstów (2 pisma sądowe, urzędowe lub prawnicze tłumaczone pisemnie i ustnie z j. obcego i 2 na j. obcy). Wynik egzaminu stanowi sumę punktów przyznawanych za poniższe elementy oceny: do 10 pkt. za zgodność treści przekazanej w tłumaczeniu z treścią oryginału (strona merytoryczna tłumaczenia), do 15 pkt. za terminologię i frazeologię subjęzyka specjalistycznego, do 10 pkt. za poprawność gramatyczną, ortograficzną i leksykalną (leksyka niespecjalistyczna), do 10 pkt. za zastosowanie rejestru (stylu funkcjonalnego) języka właściwego dla danego rodzaju tekstu oraz do 5 pkt. za znajomość formalnych zasad wykonywania tłumaczeń uwierzytelnionych w wypadku egzaminu pisemnego, natomiast dla egzaminu ustnego – za poprawność fonetyczno-intonacyjną, dykcję i płynność wypowiedzi.

O zasadach wykonywania tłumaczenia pisemnego mówi Polska Norma PN-EN 15038 – *Usługi tłumaczeniowe. Wymagania dotyczące świadczenia usług*. Zgodnie z zawartą w niej definicją tłumaczenie pisemne polega na przeniesieniu przez tłumacza znaczenia wyrażonego w języku źródłowym na język docelowy i stworzenie w ten sposób tekstu zgodnego z zasadami systemu języka docelowego. Podczas procesu translacji tłumacz powinien zwrócić uwagę na następujące elementy:

1. Terminologię: zgodność z terminologią specjalistyczną danej dziedziny i terminologią stosowaną przez klienta lub inną dostarczoną terminologią, jak również zachowanie spójności terminologicznej w całym tłumaczeniu;
2. Gramatykę: składnię, ortografię, interpunkcję, typografię, znaki diakrytyczne;
3. Leksykę: spójność leksykalną i frazeologię;
4. Styl: zgodność z własnymi lub otrzymanymi od klienta wytycznymi dotyczącymi stylu, w tym odnoszącymi się do rejestru językowego i wariantu języka;
5. Aspekty kulturowe: zwyczaje lokalne i normy regionalne;
6. Formatowanie;
7. Grupę docelową i cel tłumaczenia.

Bardziej przydatnym kompendium zasad etyki i praktyki zawodowej (tj. sporządzania tłumaczeń poświadczonych przez tłumaczy przysięgłych) jest niewątpliwie *Kodeks tłumacza przysięgłego* wydany w 2005 r. przez Wydawnictwo TEPIS. Dokument ten został opracowany przez Radę Naczelną Polskiego Towarzystwa Tłumaczy Ekonomicznych, Prawniczych i Sądowych TEPIS oraz przedstawiciele Ministerstwa Sprawiedliwości. Zbudowany jest z 70 paragrafów zawartych w 2 działach: pierwszy

poświęcony jest zasadom etyki zawodowej, drugi obejmuje zasady praktyki zawodowej. Zasady etyki zawodowej uwzględniają takie aspekty, jak:

- godność tłumacza jako osoby zaufania publicznego,
- obowiązek zachowania staranności i wierności,
- obowiązek zachowania szczególnej bezstronności,
- uzasadniona odmowa wykonania tłumaczenia,
- niemożność wykonania tłumaczenia,
- obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej,
- obowiązek doskonalenia kwalifikacji zawodowych,
- obowiązek korzystania z pomocy warsztatowych,
- prawo dostępu do materiałów pomocniczych,
- prawo do konsultacji z rodowitym znawcą języka,
- obowiązek dzielenia się wiedzą,
- obowiązek pomocy w wypadkach losowych zleceńodawców,
- solidarność koleżeńska i międzynarodowa.

Natomiast zasady praktyki zawodowej odnoszą się do tłumaczenia pisemnego (rozdz. 1) oraz tłumaczenia ustnego (rozdz. 2). Regulują one m.in. przedmiot tłumaczenia poświadczonego, układ graficzny translatu, wprowadzanie uwag i wzmianek tłumacza (np. o kierunku tłumaczenia, zewnętrznych cechach dokumentu, pieczęciach, godle państwowym, logo, poprawkach i zmianach, powtarzających się elementach tekstu), formy nazwisk w językach fleksyjnych, zasady transkrybowania, transliterowania i tłumaczenia nazw własnych, miejscowości, obiektów fizjograficznych, świadectw i dyplomów. Ponadto podano tu reguły tłumaczenia części dokumentu, sposób pisania dat w tłumaczeniu oraz łączenia i pieczętowania tłumaczeń wielostronicowych. W odniesieniu do tłumaczenia ustnego zadbano m.in. o takie kwestie, jak: ochrona danych tłumacza, stanowisko pracy tłumacza ustnego, ustalenie zakresu i technik tłumaczenia czy przerwy w tłumaczeniu.

Należy zaznaczyć, że zarówno norma PN-EN, jak i zasady etyczno-formalne TEPIS są jedynie zaleceniem, a nie prawem. W wypadku tłumaczy przysięgłych same organizacje zawodowe starają się dbać o wysoki poziom etyczny przedstawicieli tego zawodu i prestiż społeczny tej grupy zawodowej. Zdaniem ministra sprawiedliwości, a także członków KOZ standardy określone w *Kodeksie tłumacza przysięgłego* winny być stosowane w wykonywaniu zawodu tłumacza przysięgłego, niezależnie od przynależności danego tłumacza do określonego stowarzyszenia tłumaczy.

5. Dotychczasowa działalność KOZ

Jak już zaznaczyliśmy, Komisja Odpowiedzialności Zawodowej Tłumaczy Przysięgłych przy Ministrze Sprawiedliwości działa od 1 września 2005 r. W tym blisko trzyletnim okresie rozpatrzyła 75 wniosków. W tabeli 1 zestawiono dane statystyczne dotyczące wpływu spraw do KOZ, podmiotów składających wnioski, rodzaju orzeczonej kary oraz odwołań złożonych od wydanych orzeczeń.

Tabela 1. Dane statystyczne dotyczące spraw przed KOZ

Rok	Liczba wniosków	Podmiot składający wniosek		Orzeczona kara	Odwolanie
2005	15	9	wojewoda	9 upomnień 3 nagany 1 postępowanie umorzone (<i>rzecz osądzona</i>)	brak
		6	minister sprawiedliwości		
2006	20	3	wojewoda	10 upomnień 2 nagany 2 kary zawieszenia wykonywania zawodu: jedna na okres 6 miesięcy, druga na okres 1 roku 1 postępowanie umorzono (<i>czyn popełniony przed wejściem ustawy w życie</i>) W 5 przypadkach minister sprawiedliwości skierował wniosek do KOZ o sporządzenie uzasadnienia do wydanego orzeczenia	brak
		17	minister sprawiedliwości		
2007	28	3	wojewoda	16 upomnień 3 nagany 1 postępowanie umorzono 1 uniewinnienie	1 (Sąd Apelacyjny)
		23	minister sprawiedliwości		
stan na 30.06. 2008	15		–	10 upomnień 2 nagany 2 postępowania umorzono 1 uniewinnienie	brak
		15	minister sprawiedliwości		

Jak wynika z przytoczonych danych, z roku na rok do KOZ trafia coraz więcej spraw. Z pracy tłumaczy niezadowolone są nie tylko instytucje publiczne, jak sąd czy prokuratura, ale także klienci prywatni (firmy, osoby fizyczne).

Formułowane we wnioskach zarzuty dotyczyły niewypełniania zadań i obowiązków przez tłumaczy przysięgłych albo wypełniania tych obowiązków w sposób nienależyty lub nierzetelny. Zasadniczo można podzielić je na uchybienia formalne i merytoryczne.

Do najczęstszych uchybień formalnych należało wykonywanie tłumaczeń poświadczonych z języka, do którego dany tłumacz nie posiadał stosownych uprawnień (w głównej mierze dotyczyło to tłumaczy przysięgłych języka niemieckiego wykonujących tłumaczenia poświadczane z języka niderlandzkiego; zdarzył się także przypadek wykonania tłumaczenia dokumentów urzędowych na język szwedzki i duński przez germanistę). Do innych uchybień formalnych należy zaliczyć m.in.:

- niedotrzymanie terminów określonych przez sądy bez usprawiedliwienia zwłoki,

- niestawienie się na rozprawę sądową (bez powiadomienia sądu i usprawiedliwienia się),

- odmowa wykonania tłumaczenia na rzecz instytucji państwowej (starostwo powiatowe) bez wyjaśnienia jej przyczyny,
- odmowa wykonania tłumaczenia na rzecz sądu z powodu innych obowiązków służbowych,
- nieodebranie akt z sądu do tłumaczenia pomimo doręczenia postanowienia sądowego,
- niewłaściwe zabezpieczenie repertorium prowadzonego w formie elektronicznej, wskutek czego doszło do utraty wszystkich danych (brak wydruków komputerowych repertorium),
- nieumieszczenie bądź umieszczenie nieczytelnego odcisku pieczęci okrągłej na sporządzonym tłumaczeniu poświadczonym,
- nieumieszczenie w formule poświadczającej informacji o tym, czy tłumaczenia dokonano z oryginału czy z odpisu i do jakiego języka tłumacz został ustanowiony,
- niepoinformowanie ministra sprawiedliwości w ustawowym terminie o zmianie stałego miejsca zamieszkania,
- przekazanie zlecenia wykonania tłumaczenia poświadczonego innemu tłumaczowi bez zgody sądu,
- udostępnianie przez tłumaczy przysięgłych biurom tłumaczeń kartek *in blanco* zawierających odcisk pieczęci tłumacza i jego podpis, na których drukowane są tłumaczenia przygotowane przez nieuprawnione do tego osoby,
- niezachowanie uzyskanych informacji o kliencie w tajemnicy.

Uchybienia merytoryczne polegają na kwestionowaniu rzetelności dokonanych tłumaczeń. Chodzi tu głównie o takie przewinienia, jak:

- pominięcie w tłumaczeniu istotnego fragmentu tekstu, co miało wpływ na wynik toczącego się postępowania sądowego,
- wybiórcze tłumaczenie niektórych rubryk skutkujące pominięciem istotnych elementów w tłumaczeniu (np. w wypadku dokumentów samochodowych),
- nadinterpretacja dokonanego tłumaczenia w taki sposób, iż urzędnik USC niewłaściwie ocenił stan faktyczny i nie zażądał przedstawienia przez Ambasadę Francji zaświadczenia o zdolności prawnej do zawarcia małżeństwa (uwaga tłumacza na akcie urodzenia miała następujące brzmienie: „Zgodnie z prawodawstwem francuskim brak wzmianki umieszczonej na marginesie aktu urodzenia oznacza, iż osoba urodzona, wymieniona w akcie, nie zawarła związku małżeńskiego, a więc jest ona odpowiednio kawalerem lub panną”; innym przykładem nadinterpretacji tłumaczenia jest rozszerzające tłumaczenie nazwy medycznej „disposable medical brush” jako „medyczna szczoteczka cytologiczna jednorazowego użytku”, mimo że wyraz „cytologiczna” nie występuje w dokumencie źródłowym),
- błędy merytoryczne w tłumaczeniu wywołujące określone skutki prawne,
- liczne błędy w zakresie słownictwa ogólnego i specjalistycznego, gramatyki i stylistyki występujące w tłumaczeniu poświadczonym,
- błędy w odwzorowaniu dokładnego układu dokumentów tabelarycznych, jak

np. protokoły, skutkujące brakiem tłumaczenia wierszy tabeli lub niepodawaniem artykułów aktów prawnych,

– brak tłumaczenia pieczęci umieszczonych w tekstach wyjściowych.

Oczywiście nie jest możliwe stworzenie zamkniętego katalogu rad lub wytycznych mających uchronić tłumaczy przed popełnieniem błędów mogących skutkować ukaraniem tłumacza przysięgłego przez KOZ. Bazując jednak na wieloletnim doświadczeniu czynnego tłumacza przysięgłego, a także na przypadkach stanowiących przedmiot rozpraw przed KOZ, spróbujemy udzielić kilku rad tłumaczom przysięgłym, w szczególności będącym dopiero na początku kariery w tym zawodzie, które mogą ich uchronić przed niebezpieczeństwami jego wykonywania. Rady te nasuwają się same po lekturze wyżej wymienionych przykładów niewłaściwego wywiązywania się przez tłumaczy przysięgłych z nałożonych przez ustawę obowiązków. Aby zapobiec wizycie przed KOZ, przede wszystkim należy poważnie traktować wszelkie pisma z sądu, prokuratury czy policji, tj. w pierwszym rzędzie je odbierać. W wypadku niemożności wykonania zlecenia, np. z powodu dużej ilości pracy, choroby lub wyjazdu, należy pisemnie powiadomić zleceniodawcę (np. sąd), powołując się na zagwarantowane w ustawie prawo do odmowy wykonania tłumaczenia ze względu na ważne przyczyny. Ponadto zawsze można negocjować z nim termin wykonania tłumaczenia. Należy pamiętać o kwestiach formalnych podczas sporządzania tłumaczenia poświadczonego. Należą do nich takie elementy, jak określenie języka, z jakiego tłumaczymy, opis pieczęci znajdujących się w tekście wyjściowym, umieszczenie formuły poświadczającej zawierającej datę, numer repertorium oraz stwierdzenie, czy tłumaczenie sporządzono z oryginału, odpisu, skanu lub faksu. Należy pamiętać o czytelnym przystawieniu własnej pieczęci na tłumaczeniu oraz umieszczeniu podpisu pod formułą. W odniesieniu do kwestii merytorycznych istotnych w procesie tłumaczenia należy korzystać nie tylko ze słowników mono- i bilingwalnych, ale także tekstów paralelnych, budując swoją własną bazę terminologiczną. Niezbędne jest także ustawiczne podnoszenie swoich kwalifikacji.

6. Projektowane zmiany ustawowe w zakresie odpowiedzialności zawodowej tłumaczy przysięgłych

Przepisy projektu nowelizacji ustawy o zawodzie tłumacza przysięgłego dotyczące odpowiedzialności dyscyplinarnej przewidują *stricte* administracyjny tryb wymierzania kar w drodze decyzji ministra sprawiedliwości. Tym samym ma zostać zniesiona Komisja Odpowiedzialności Zawodowej. Uchylone zostaną przepisy proceduralne dotyczące postępowania dyscyplinarnego wobec tłumaczy przysięgłych, a także zniesiona zostanie kontrola sądowa orzeczeń dyscyplinarnych poprzez odwołanie do sądu apelacyjnego, która jest sprawowana, zanim orzeczenia te staną się wykonalne. Z katalogu kar dyscyplinarnych stosowanych wobec tłumaczy przysięgłych ma zostać usunięta kara zawieszenia prawa wykonywania zawodu, choć jej dalsze istnienie jest

jak najbardziej celowe, gdyż umożliwiałaby ona wymierzenie adekwatnej kary za wykroczenie dyscyplinarne, w przypadku gdy kara nagany byłaby zbyt łagodna, zaś kara odebrania prawa do wykonywania zawodu – zbyt surowa.

Natomiast specyfika zawodu tłumacza przysięgłego wymaga, aby naruszenia obowiązków były oceniane przez osoby dysponujące wiedzą fachową w zakresie wykonywania tego zawodu. Na tym założeniu oparta jest instytucja Komisji Odpowiedzialności Zawodowej, której członkowie są powoływani częściowo spośród kandydatów zgłoszonych przez organizacje zrzeszające tłumaczy, a więc przede wszystkim spośród praktyków (tłumaczy przysięgłych bądź językoznawców). Tymczasem wedle projektu orzekanie w sprawach dyscyplinarnych tłumaczy przysięgłych należałoby w istocie do urzędników Ministerstwa Sprawiedliwości, którzy nie muszą być zorientowani w zawiłych często kwestiach filologicznych lub dotyczących warsztatu pracy tłumacza.

Nadto z projektu wynika, że decyzja ministra sprawiedliwości o wymierzeniu kary dyscyplinarnej, w szczególności kary odebrania prawa do wykonywania zawodu, miałaby rygor natychmiastowej wykonalności. Dopiero po odebraniu prawa do wykonywania zawodu zainteresowany mógłby się odwołać do sądu administracyjnego. Nawet jeżeli taka skarga okazałaby się skuteczna, tłumacz przysięgły i tak nie mógłby wykonywać zawodu do czasu zakończenia postępowania przed sądami administracyjnymi, czyli w praktyce przez okres około dwóch lat.

Natomiast obecnie od orzeczenia Komisji Odpowiedzialności Zawodowej służy odwołanie do sądu apelacyjnego i, w razie jego wniesienia, dopiero orzeczenie sądowe powoduje wymierzenie kary dyscyplinarnej. Ten system niewątpliwie daje zainteresowanemu większe możliwości obrony w postępowaniu dyscyplinarnym. Ma to znaczenie szczególnie w sytuacji, w której miałaby mu zostać wymierzona kara odebrania prawa wykonywania zawodu, skutkująca utratą dotychczasowego źródła utrzymania.

Wreszcie skreślenie przepisów o przedawnieniu i zatarciu skazania może prowadzić do sytuacji, w której kara dyscyplinarna będzie na zawsze ciążyła na obwinionym, co wydaje się rozwiązaniem niesprawiedliwym.

7. Wnioski

Niewątpliwie instytucja Komisji Odpowiedzialności Zawodowej Tłumaczy Przysięgłych jest potrzebna i doskonale wypełnia wyznaczone jej zadania. Tłumacze przysięgli mają ustawowo zagwarantowane prawo do „sprawiedliwego procesu”, a takim jest postępowanie przed KOZ. Proponowana przez ustawodawcę likwidacja tej instytucji przede wszystkim pozbawiłaby tłumacza przysięgłego prawa do obrony i przedstawienia własnych argumentów oraz do ich bezstronnej oceny zarówno przez prawników, jak i doświadczonych tłumaczy przysięgłych praktyków.

Podkreślić należy również fakt, że dotychczasowa działalność Komisji ma także charakter prewencyjny. Wyniki jej pracy są bowiem przedstawiane na stronach in-

ternetowych stowarzyszeń tłumaczy, w tym Stowarzyszenia Tłumaczy Polskich oraz Stowarzyszenia Tłumaczy Przysięgłych i Specjalistycznych TEPIS oraz w czasopiśmie przez nie wydawanych. Powtarzające się w pierwszym etapie funkcjonowania KOZ naruszenia przestały obecnie występować z powodu ich upublicznienia. Odnosi się to głównie do wykonywania tłumaczeń z języka niderlandzkiego przez tłumaczy języka niemieckiego, którzy nie mieli stosownych uprawnień do tłumaczenia z tego języka. Jednocześnie członkowie Komisji, którzy są tłumaczami przysięgłymi, omawiają na wspomnianych stronach internetowych i w czasopiśmie fachowych także inne przypadki naruszeń, które były przedmiotem rozpoznawania na rozprawach, oczywiście z pełnym poszanowaniem ochrony danych osobowych stron procesowych. Działalność ta pomaga w kształtowaniu norm etyki zawodowej i kanonów profesjonalnego postępowania.

BIBLIOGRAFIA

- Daum, U.: *Haftung des Übersetzers*. W: F. Mayer (red.): *Dolmetschen und Übersetzen. Der Beruf im Europa des 21. Jahrhunderts. Akten des Kongresses des BDÜ-Landesverbandes Bayern, 23.-25. November 2001*, München 2001.
- Iluk, J., Kubacki, A.D.: *Wybór polskich i niemieckich dokumentów do ćwiczeń translacyjnych. Auswahl polnischer und deutscher Dokumente für Translationsübungen*, Warszawa 2006.
- Kierzkowska, D.: *Kodeks tłumacza przysięgłego z komentarzem*, Warszawa 2005.
- Kubacki, A.D.: *Ausgewählte Sprachfehler der Translatorik-Studenten bei der Übersetzung der Fachtexte aus dem Polnischen ins Deutsche*. W: D. Werbińska, B. Widawska (red.): *Wschód-Zachód. Dialog kultur; tom II. Studia nad literaturą i językiem*. Słupsk 2007, 106–111.
- Kubacki, A.D.: *Kształcenie kandydatów na tłumaczy przysięgłych w Polsce*. W: *W dialogu języków i kultur. Konferencja naukowa. Lingwistyczna Szkoła Wyższa 15–16 stycznia 2007 r. w Warszawie*, Warszawa 2007, 237–249.
- Kubacki, A.D., Wowro, I.: *Europejskie modele ustanawiania tłumaczy przysięgłych oraz kryteria dopuszczające do wykonywania zawodu w wybranych krajach Unii Europejskiej*. W: A. Barcik, R. Barcik (red.): *Rozwój lokalny i regionalny po wejściu Polski do Unii Europejskiej*. Tom 2. Bielsko Biala 2006, 228–240.
- Pieńkos, J.: *Podstawy przekładoznawstwa. Od teorii do praktyki*. Kraków 2003.
- Polska Norma PN-EN 15038 – *Usługi tłumaczeniowe. Wymagania dotyczące świadczenia usług*. Polski Komitet Normalizacyjny, Warszawa 2006.
- Rozporządzenie ministra sprawiedliwości z dnia 8 czerwca 1987 r. w sprawie biegłych sądowych i tłumaczy przysięgłych (DzU z 1987 r. nr 18, poz. 112).
- Rozporządzenie ministra sprawiedliwości z dnia 24 stycznia 2005 r. w sprawie Komisji Odpowiedzialności Zawodowej (DzU z 2005 r. nr 15, poz. 131).
- Schmitt, P.A.: *Evaluierung von Fachübersetzungen*, W: G. Wotjak, H. Schmidt (red.): *Modelle der Translation. Festschrift für Albrecht Neubert*, Frankfurt/Main 1997, 301–322.
- Ustawa z dnia 25 listopada 2004 r. o zawodzie tłumacza przysięgłego (DzU z 2004 r. nr 273, poz. 2702). <http://www.csx.pl/leksykon/1.07.2008/>.